

Cornel CRĂCIUN

PRESA SCRISĂ CA FACTOR PRINCIPAL DE CULTURALIZARE ÎN ANII INTERBELICI

Activitatea editorială ocupă un loc bine definit în contextul cultural al teritoriului urban interbelic. Fie că este vorba despre presa scrisă ce avea o periodicitate fluctuantă¹ sau de veritabilele stabilimente tipografice ce publicau literatură de cea mai bună valoare, provincia încerca să țină pasul cu realizările din marile centre regionale sau cu modelul impus de Capitală. Alături de instituțiile specializate din rețeaua învățământului național și de asociațiile culturale articulate la nivel regional și local, presa reprezintă un factor esențial menit să se integreze plenar în amplul proces de culturalizare derulat în România anilor interbelici. Funcționând pe două paliere consonante și complementare, presa scrisă a fost capabilă să prelungească efectul benefic al anilor școlarității printr-o informare pertinentă și continuă, prin promovarea valorilor intelectuale și – în cazurile cele mai fericite – oferind un comentariu aplicat al actelor culturale autentice.

Presa scrisă a deținut „monopolul” absolut în ceea ce privește promovarea produselor și serviciilor culturale pe durata anilor interbelici. Concurența pe care a resimțit-o, de la finele deceniului al treilea, din partea presei vorbite (emisiunile radiofonice transmise din Capitală) a determinat o atitudine mult mai responsabilă din partea tuturor celor implicați în editarea periodicelor: directorii publicațiilor, redactori și ziaști, colaboratori literari și personalul stabilimentelor tipografice. În mod absolut firesc, presa există pentru a reflecta ceea ce se întâmplă la nivelul societății pe toate compartimentele de implicare umană: politic, social, economic, cultural și de divertisment. Ca factor de culturalizare, presa scrisă posedă o viață proprie, care începe odată cu actul oficial de naștere din primul număr de apariție și se materializează în *programul* de activitate expus cu acel prilej solemn. Patronii și personalul angajat al publicațiilor încearcă, cu forțele avute la îndemână, să ofere o perspectivă cât mai cuprinzătoare asupra preocupărilor din mediul urban pe care-l reprezintă. Dincolo de inerentele probleme financiare cărora trebuiau să le facă față autorii publicațiilor periodice, trebuie să distingem veritabila pasiune a acestora pentru „magia” cuvântului scris, menit nu doar să informeze sau să promoveze cât mai eficient actele culturale ale epocii, ci – mai ales – să educe caractere puternice și să întrețină un tonus intelectual elevat. Multe dintre ziarele și revistele vremii au avut o existență efemeră, dar acest fapt nu le scade cu nimic din calitatea lor de „martori” ai unor activități exemplare, pornite din inimă și susținute cu mult entuziasm. Din această perspectivă, a supraviețuirii într-o lume extrem de competitivă, se cuvin menționate eforturile întreprinse de toți cei implicați în redactarea și editarea periodicelor timpului pentru a-și promova propria „marfă”. Uzitând de formule diferite de paginare și apelând la structuri semantice suficient de comprimate, proprietarii publicațiilor interbelice provinciale urmăreau să scoată în evidență anumite „calități” specifice, ce individualizau produsul tipografic în comparație cu alte oferte similare. Captarea benevolenței publicului cititor se putea baza pe: accesibilitatea și ieftinătatea jurnalelor², capacitatea de apărare eficientă a intereselor culturale

¹ Majoritatea ziarelor din provincie aveau o apariție săptămânală (de regulă, în zilele de joi sau duminică), iar în marile așezări urbane avem de-a face cu publicații cotidiene. În privința revistelor, acestea erau editate săptămânal, bilunar, lunar sau trimestrial.

² Ziarul „Zarandul” de la Brad, II, nr. 36/15 noiembrie 1936, p. 4 și revista „Pagini literare” de la Turda, nr. 19/7 iunie 1934, p. 2; respectiv, ziarul „Semănătorul” din Reghin, I, nr. 18/24 decembrie 1925, p. 4 și gazeta „Plugarul” din Șimleul-Silvaniei, I, nr. 21/11 octombrie 1923, p. 3.

naționale și rolul declarat educativ³, valoarea mesajului conținut⁴ și îndemnul la concivilitate etnică⁵, vechimea⁶ sau unicitatea⁷ producției de profil.

Triada alcătuită din editură, tipografie și librărie a stat la baza efortului de promovare culturală la nivelul provincial urban interbelic. Dacă, în cazul editurilor, exemplele ce pot fi date sunt relativ reduse din perspectivă cantitativă⁸, lucru perfect valabil dacă luăm în considerare complexul de elemente necesare pentru buna funcționare a unei astfel de inițiative culturale performante, situația este cu totul alta în cazul stabilimentelor tipografice⁹. În afara ziarelor și revistelor apărute aici, trebuie să menționăm numeroasele broșuri de popularizare, piesele într-un act destinate serbărilor ocazionale¹⁰, calendarele¹¹, imprimările și produsele destinate susținerii procesului de învățământ. Librăriile¹² anexate stabilimentelor tipografice au pus la dispoziția tuturor celor interesați cele mai noi apariții beletristice și de specialitate pe durata anilor interbelici. Recenziile și textele promoționale conținute în presa timpului¹³ au avut menirea expresă de a trezi și menține interesul localnicilor pentru actul cultural de relevanță națională, respectiv, de a diminua decalajul intelectual și mental față de marile centre urbane ale României interbelice. Prin intermediul magazinelor de profil și al chioșcurilor specializate, intelectualul provincial a fost racordat la sistemul de valori autohtone, fiindu-i accesibile și aparițiile curente de peste hotare: beletristică, jurnale de modă, ziare și reviste ce acopereau cele mai diferite domenii de interes public ori privat, broșuri promoționale și albume de artă.

În calitatea sa de veritabilă chintesență a mesajelor transmise prin toate tipurile valide de comunicare existente la nivelul societății, actul cultural autentic se produce și se consumă prin intermediul instituțiilor de profil ori a inițiativelor particulare, respectiv, prin anumite formule general valabile ale efortului de educare continuă, care dau naștere fenomenului denumit generic *culturalizare*. Presa scrisă este prima chemată să ia atitudine față de această stare de lucruri: ea înregistrează „pulsul” activităților derulate în mediul urban de referință, informează și promovează –

³ „Glasul poporului” din Reghin, I, nr. 1/11 octombrie 1923, pp. 2-3; „Hotarul” din Carei, I, nr. 5/28 septembrie 1933, p. 1; „Sălajul” din Zalău, III, nr. 19/8 iulie 1922, p. 3.

⁴ „Dacia” din Miercurea-Ciuc, II, nr. 4/26 ianuarie 1927, p. 4; „Glasul poporului” din Reghin, I, nr. 1/11 octombrie 1923, p. 4.

⁵ „Harghita” din Odorhei, I, nr. 1/12 aprilie 1925, p. 3.

⁶ „Libertatea” trebuie citită pentru că este „*cea mai veche foaie poporală din Ardeal și Banat*”, cf. „Zarandul”, Brad, IV, nr. 18/7 mai 1936, p. 4.

⁷ „Gazeta Ciucului” e „*singura gazetă românească din Secuime care a pătruns și în celelalte regiuni ale țării ...*”, Gheorgheni, IX, nr. 171/15 aprilie 1937, p. 2.

⁸ Aici se cuvin menționate: **Plaiuri Săcelele** din Săcele, **Pantheon** din Brad și **Miron Neagu** din Sighișoara. În prima dintre editurile menționate au fost publicate: volumul de epigrame *Spini în miniatură* de Nicolae G. Moisin (1935), respectiv, *Originea ceangăilor din Săcelele Brașovului* de Aurel A. Mureșianu (1937). În cea de-a doua au văzut lumina tiparului următoarele titluri: romanul *Ioana* de Anton Holban (1934), romanul *Destine omenеști* de André Malraux (1935) și poemul *Horia* de Aron Cotruș (1935), acesta din urmă cu ilustrații datorate sculptorului și graficianului Mac Constantinescu. Cu referire la cea de-a treia editură menționată, nu putem indica decât un titlu care se referă la producția versificată a profesorului Ion Steriopol din Odorhei, volumul fiind intitulat *Credințe ucise* (1940).

⁹ În acest context, pot fi amintite: tipografiile **Zarand** și **Moților** la Brad; **Odorhei** și **Minerva** la Odorhei; **Miron Neagu**, **Markus** și **Roman Robu** la Sighișoara; **Vilhelm Laufer**, **Adolf Hirsch**, **Heim Ferencz** și **Tipografia Românească** Ioan Moța la Deva; **Peter Francisc**, **Miklós Svoboda**, **Vákár**, **Harghita** și **Roman Robu** la Miercurea-Ciuc; **Victoria** din Șimleul Silvaniei și **Luceafărul** din Zalău.

¹⁰ Profesorul Simion Rus din Reghin, personaj cultural de prim-plan în peisajul local interbelic, a publicat un număr de 13 piese de teatru pentru popor la tipografiile din oraș. Profitând de îndeplinirea atribuțiilor convenite redactorului-responsabil al gazetei „Semănătorul”, în intervalul 20 martie 1930-15 iunie 1931, el își promovează trei dintre creațiile sale în paginile amintitei publicații: comedii *Primărița*, *Comoara și Vrăjitoarea*, toate pe durata anului 1930. O altă situație, de natură similară ca nivel calitativ, s-a înregistrat la Șimleul-Silvaniei, acolo unde profesoara Elena Aciu a publicat lucrări dramatice pentru ansamblurile artistice ale elevilor: *Omagiile lunilor* (1923), *Ileana Cosânzeana* și *O șezătoare* (ambele în anul 1924).

¹¹ *Calendarul Zarandului*, *Calendarul Minerului* și *Calendarul Satelor* editate la Brad, respectiv, *Calendarul Mureșului* la Reghin.

¹² **Zarandul** la Brad; **Miron Neagu**, **F. Kamilli** și **V. Kotsch** la Sighișoara; **Laufer** și **Hirsch** la Deva.

¹³ Un exemplu particular îl putem găsi în paginile publicațiilor săcelele care promovează atât oferta de profil cu trimitere directă la Capitală: editura **Intelect** (1937), Institutul de documentare **Tot** (1938) și **Serviciul Gazetelor** (1938), revista „Rânduiala” (Arhivă de gând și faptă românească, 1935); cât și pe cea ardeleană: revista trimestrială „Observatorul Social-Economic” din Cluj (1936) și ziarul „Ardealul” din Brașov (1938).

în cel mai activ mod cu putință – inițiativele de ordin cultural, comentează și cuantifică rezultatele obținute, pe care le raportează la precedentele locale, la modelele concurențiale venite din spații similare învecinate sau – situație care se regăsește foarte rar – la prototipurile din „metropolele” regionale ori la exemplul Capitalei.

Un prim tronson din domeniul pus în discuție – cel al factorilor decisivi în buna funcționare a procesului de culturalizare – îl constituie **instituțiile de profil**, create din inițiativa expresă a statului și susținute prin eforturi proprii sau de proveniență particulară. Unitățile de învățământ¹⁴, bibliotecile publice și Casina Națională, Biserica și structurile sale organizatorice își dedică activitățile unui efort continuu și conjugat de educare și cultivare a frumosului și a valorilor morale specifice ființei umane, urmărind să disciplineze modul de a gândi și a se raporta la Univers pentru generații succesive de cetățeni. În ceea ce privește procesul instructiv-educativ derulat în sistemul învățământului românesc interbelic, acesta asigură baza unui dialog veritabil și profitabil între cadrele didactice și elevi. Formele asociative exersate pe parcursul anilor de studiu: cercurile cu profil literar sau lingvistic ale elevilor¹⁵ (organizate și conduse de către aceștia, dar beneficiind de îndrumarea profesorului de specialitate), corurile și formațiile teatrale, editarea unor reviste școlare aveau menirea bine precizată de a-i pregăti eficient pe tineri pentru ca aceștia să poată apoi pătrunde în structurile nivelului superior de organizare cu finalitate culturală. Din rândurile personalului didactic¹⁶ se recrutau membrii marcanți ai asociațiilor și societăților cu un rol cultural bine precizat, respectiv, se articula nucleul capabil să asigure buna funcționare a sistemului conferențial urban provincial.

Biblioteca, organizată din inițiativă statală (în cazul sistemului educațional) sau particulară (cu varianta laică ori cu cea religioasă), a reprezentat o sursă permanentă de informație și divertisment pentru toți cei dornici să-și asigure o cultură personală de cea mai bună calitate. Despărțămintele ASTRA locale au înființat astfel de unități culturale performante¹⁷ în subordinea cadrului legal organizatoric oferit de Casinele Naționale sau – acolo unde a existat posibilitatea respectivă – ca anexe ale instituțiilor muzeale¹⁸. Aceleași despărțăminte locale ale ASTREI s-au implicat în susținerea unei politici culturale coerente, cu aplicație și în mediul rural¹⁹, realizând conexiunea

¹⁴ Liceele: „Avram Iancu” din Brad; „Alexandru Odobescu” din Bistrița; „Vasile Lucaciu” din Carei; „Decebal” din Deva; „Sf. Nicolae” din Gheorgheni; românesc „Petru Rareș” cel romano-catolic din Miercurea Ciuc; românesc „St. O. Iosif” și romano-catolic din Odorhei; „George Coșbuc” din Năsăud; „Dragoș Vodă” din Sighet; „Principele Nicolae” din Sighișoara; „Simion Bărnuțiu” din Șimleul Silvaniei și Liceul de stat din Zalău.

¹⁵ Printre cele mai importante se numără: societățile de lectură ale elevilor cursului superior al liceului de băieți „Vasile Lucaciu”, cea denumită „Mihai Eminescu” – funcțională la Școala de Arte și Meserii – respectiv, cea de la Școala Normală, toate în Carei; societatea de lectură „Mihai Eminescu” a elevilor Liceului „Sf. Nicolae” din Gheorgheni și Societatea de lectură a elevilor Liceului „St. O. Iosif” din Odorhei.

¹⁶ Fiecare localitate s-a putut lăuda cu „elita” personalului didactic care s-a remarcat pe durata anilor interbelici. Spre exemplificare, vom aminti – în acest context – câteva dintre numele de referință ale domeniului și orașul în care și-au derulat activitatea: profesorii de muzică Longin Bucur și Iosif Prosenc, respectiv, profesorul de desen și caligrafie George Toma (Bistrița); profesorul de desen Radu Moga și profesorul de muzică Gheorghe Părvu (Brad); profesorii de muzică Teodor Boșca și Dimitrie Simea (Carei); profesorii de muzică Sabin Drăgoi, Ion Ignaton și Iosif Schneider (Deva); profesorul de istorie Theodor Chindea și profesorii de desen Iosif Bene și Carol Brandsch (Gheorgheni); profesoara Adelina Pașnicu (Miercurea Ciuc) și învățătorul Gheorghe Afloarei (Remetea Ciucului); profesorii Ion Banu, Octavian M. Dobrotă și Ion Steriopol (Odorhei); profesorul Victor Tudoran (Săcele – Brașov); profesorii de desen Traian Bilțiu-Dăncuș și Liviu Bordeaux-Sabo, respectiv, profesorul de muzică Dumitru D. Stan (Sighet); profesorii I. Cocișiu, Emil Giurgiuca, N. D. Petrescu-Zoița și Horia Teculescu (Sighișoara); profesorii Elena Aciu și Emil Molnar (Șimleul Silvaniei); profesorii Leontin Ghergariu și Theodor Lorman (Zalău).

¹⁷ În acest sens, un exemplu elocvent este cel al Bibliotecii „Gheorghe Pteancu”, inaugurată la data de 18 decembrie 1927 la Carei. Respectiva instituție de cultură reprezenta rodul expres al colaborării dintre cursala orădeană a Librăriei Socec, Primăria orașului Carei și Fundația pentru ajutorarea familiilor văduvelor de învățători, totul fiind coordonat de către învățătorul care dă și numele așezământului.

¹⁸ Cel mai remarcabil exemplu este cel al Muzeului Județean din Deva, instituție de elită condusă de către generoșii oameni de cultură care au fost Iosif Mallász și Octavian Floca.

¹⁹ Conglomeratul Săcele, numit așa după titulatura plasei din care făcea parte, era alcătuit din șapte comune situate în imediata vecinătate a orașului Brașov. Având un statut semiurban, el reprezintă un exemplu elocvent de aplicare a structurilor culturale urbane la un spațiu de existență rurală. În acest sens, pot fi amintite: Asociația culturală „Săceleana” din Cernatu, Reuniunea Femeilor Ortodoxe și Liga Antirevizionistă din Baciu și Casa de citire din Turcheș.

acestui cu spațiul urban grație căminelor culturale deschise în satele și comunele din structurile administrativ-teritoriale ale timpului.

Biserica a constituit o verigă puternică a sistemului instituțional destinat să asigure un nivel decent de culturalizare a populației pe durata anilor interbelici. Prin structurile sale organizatorice, verificate în timpul Dualismului austro-ungar și apoi sincronizate la noile realități create prin unificarea întregului teritoriu românesc în 1918, Biserica și-a înțeles perfect rolul de liant al societății printr-o implicare deplină și permanentă în viața comunităților pe care le-a păstorit. Activitatea cotidiană desfășurată de către societățile caritative²⁰, serviciul religios special oferit cu ocazia marilor sărbători ale creștinătății, susținerea spectacolelor ocazionale prin intermediul formațiilor corale²¹ înființate și conduse de către preoți, implicarea în buna funcționare a societăților culturale laice (cel mai bun exemplu este oferit de Despărțăminte ASTREI), presa de specialitate cu profil religios reprezintă tot atâtea modalități practice de înțelegere a rolului activ pe care trebuie să și-l asume urmașii apostolilor lui Iisus în lumea modernă.

Într-o a doua categorie, cu referință directă la activitatea de culturalizare, se regăsesc **asociațiile și societățile** create și funcționale pe un termen oarecare de timp. Nucleul formulei organizatorice culturale interbelice la nivel județean a fost asigurat de către filialele Despărțămintelor ASTRA, ce funcționau atât la nivelul urban de relevanță, cât și la cel rural – prin intermediul structurilor de profil anexate acestora. Asocierile specializate, așa cum au fost cele ale meseriașilor și comercianților²², ale elevilor și femeilor²³, cele confesionale și caritabile²⁴, respectiv cele ale tineretului intelectual²⁵ ori de natură politică²⁶, propuneau o serie de activități cu finalitate culturală. Societățile muzicale se pliau pe structurile școlare ale localității ori porneau de la nivelul organizațional preexistent, ajungând – în cele mai fericite cazuri – până la situația unor autentice ansambluri filarmonice.²⁷ De regulă, aceiași personal era angrenat și în susținerea mișcării teatrale de amatori. Spectacolele prezentate pe durata anilor interbelici de către localnici se limitau la un repertoriu puțin pretențios, alcătuit din piese populare sau fantezii juvenile destinate serbărilor școlare, din localizări ori raportări – în marea majoritate a situațiilor – la comediodragma națională (I. L. Caragiale, Vasile Alecsandri, Tudor Mușatescu). Toate acestea au găsit un sprijin veritabil în paginile periodicelor din epocă, care le-au promovat insistent, le-au apreciat cu indulgența ori cu generozitatea specifică patriotismului local, reținându-le pentru eternitate ca elemente definitorii în bagajul de informații privind fiecare comunitate urbană în parte.

²⁰ Reuniunea „Sf. Maria”, Societatea „Sf. Pavel”, Reuniunea mariană „Bunavestire” a elevilor greco-catolici de la Liceul „Vasile Lucaciu” din Carei; Societatea „Altarul” (de etnie maghiară) din Gheorgheni; Reuniunea populară greco-catolică, Reuniunea Ortodoxă Română și Asociația romano-catolică din Miercurea-Ciuc; Reuniunea Femeilor Ortodoxe din Baciu (Săcele – Brașov); Societatea „Sf. Gheorghe” din Sighișoara.

²¹ Corul bisericii greco-catolice, Reuniunea Corului de Fete catolice și Reuniunea Corului de Fete Evanghelice din Carei; Corul bisericesc al meseriașilor români și Corul Societății „Sf. Gheorghe” din Deva; Societatea corală ortodoxă din Miercurea Ciuc; Societatea corală „Sf. Gheorghe” a bisericii Sfintei Adormiri din Satulung (Săcele – Brașov); Societatea corală a bisericii române unite din Zalău.

²² Asociația Comercianților, Organizația muncitorilor industriași constructori, Reuniunea Meseriașilor, comercianților și Muncitorilor Români, respectiv Camera de Muncă – filiala Carei; Reuniunea Meseriașilor Români din Deva; Clubul de cultură al burghezilor din Odorhei (de etnie maghiară); Societatea Meseriașilor din Reghin; Reuniunea Meseriașilor și Comercianților Români din Sighișoara.

²³ Reuniunea Femeilor Ortodoxe Române din Baciu (Săcele – Brașov); Reuniunea Femeilor Române din Reghin; Reuniunea Femeilor Române și Societatea Fetelor Române din Carei;

²⁴ Un loc aparte au jucat societățile de Crucea Roșie care se implicau activ în viața comunităților urbane interbelice. Pot fi date ca exemplu de manifestare sucursalele din orașele Carei și Miercurea Ciuc.

²⁵ Societatea artistico-literară „Liviu Rebreanu” a tinerilor intelectuali din Bistrița; „Asociația Tinerilor Intelectuali Români” și Societatea Studenților din Carei; Societatea „Tinerimea Română din Reghin și jur”; Societatea studențească „Sălăjana” din Zalău.

²⁶ În această categorie se încadrează „Liga Antirevizionistă”, care avea ca principal scop contracararea acțiunii de revendicare a unor segmente teritoriale românești de către statele vecine, totul plecând de la contestarea deciziilor Congresului de Pace de la Paris (1919-1920). Cele mai semnificative exemple de asociere cu destinație politică provin din zona graniței de NV (Carei) și din Secuime (Miercurea Ciuc).

²⁷ Societăți filarmonice au funcționat la Deva și Sighet.

**La presse écrite comme facteur principal de diffusion de la culture
pendant l'entre-deux-guerres**
Résumé

La presse écrite a détenue « le monopole » absolu en ce qui concerne la promotion des produits et des services culturels pendant l'entre-deux-guerres. La rivalité qu'elle a senti, à partir de la fin de troisième décennie, de la part de la presse parlée (les émissions radiophoniques de Bucarest) a causé une attitude plus responsable pour la majorité des gens entraînés dans l'édition des publications périodiques.

Naturellement, la presse existe pour présenter ce qui se passe au niveau de la société dans tous les compartiments d'intérêt humain: politique, sociale, économique, culturel et de divertissement. Comme facteur de diffusion culturelle, la presse écrite possède sa propre vie qui commence avec le premier numéro d'une publication et se matérialise dans le « programme » d'activité exposé à cette occasion-là.

La triade composée d'une maison d'édition, une typographie et une librairie constituait le fondement de l'effort de la promotion culturelle au niveau urbain provincial pendant l'entre-deux-guerres. Si dans le cas des maisons d'éditions les exemples sont réduits du point de vue numérique, la situation est toute différente en ce qui concerne les établissements typographiques. Sauf les journaux et les revues, il faut mentionner les nombreuses brochures de vulgarisation, les petites pièces de théâtre, les calendriers, les imprimés et les produits destinés aux élèves.

L'acte culturel authentique se produisait et se consommait par l'entremise des établissements culturels ou bien des initiatives particuliers, par les solutions d'éducation permanente, qui donnent naissance au phénomène générique dénommé « diffusion de la culture ». La presse écrite enregistre le pouls des activités urbaines, informe et promeut les initiatives culturelles, commente et assemble les résultats remontés par rapport aux précédents de l'endroit et aux modèles concourants régionaux.

Le premier segment des facteurs qui contribuent au fonctionnement du processus de diffusion de la culture est formé par **les institutions de profil**: les unités d'enseignement, les bibliothèques publiques, l'Église et ses structures d'organisation. La deuxième catégorie est constituée par **les associations et les sociétés** créées et fonctionnant dans un délai différent du temps. Presque toutes les associations spécialisées: artisans et commerçants, écoliers et femmes, confessionnelles et charitables, de la jeunesse intellectuelle ou de nature politique proposaient des activités de finalité culturelle. La troisième situation concernant les actions de diffusion de la culture se rapporte aux **productions de divertissement** à proprement parler: les spectacles (musique, théâtre, cinéma), les conférences publiques, la promotion de l'intérêt pour les œuvres et les monuments artistiques de la région. Et, finalement, la presse écrite discute les formes particulières de relaxation obtenue par fréquentation des cours des langues étrangères, les activités sportives et les réunions dansantes, les concours de beauté ou les offres des villes touristiques.